

та задля розуміння потреби перемоги в розв'язаній інтервентами війні [7, с. 84-85].

Отже, Леся Українка в межах жанру драматичної поеми спростувала засилля ідеї братерського єднання, розбудувавши твір як психоісторичний діалог із порівняннями ментальностей, культур, історій двох народів, репрезентуючи незалежницький і рабський світогляди, а також чіткі уявлення про честь і безчестя, що й спровокувало заборони й замовчування твору.

Література

1. Агеєва В. Поетеса зламу століть. Творчість Лесі Українки в постмодерній інтерпретації: Монографія. Київ, 2001. 264 с.
2. Веретельник Р. Козачка в теремі // Слово і час. 1992. № 6. С. 46-50.
3. Зборовська Н. Код української літератури: проект психоісторії новітньої української літератури. Київ, 2006. 504 с.
4. Гринів О. Екзистенційна несумісність козаків і москалів у драматичній поемі лесі українки «бояриня» // Слово просвіти, 2019, 04 вересня.
5. Зборовська Н. Моя Леся Українка: Есеї. Тернопіль, 2002. 228 с.
6. Масенко А. У Вавилонському полоні: теми національної та соціальної неволі у драматургії Лесі Українки. Київ, 2002. 152 с.
7. Подільські божичі: хрестоматія Подільські Божичі: посібник-хрестоматія із вивчення подільської поезії останньої третини ХХ – початку ХХІ ст. / Наукові статті, коментарі та укладання І. А. Зелененької. Вінниця: ТОВ «Твори», 2019. 332с.
8. Українка Леся. Поезія. Драматичні твори. Київ: Наукова думка, 1999. 384 с.

УДК 821.161.2-1-6.09(477.83-25) Л.Українка

ПРО ЛЬВІВ У СЕРЦІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Ірина Кметь,

*кандидатка філологічних наук, доцентка кафедри українського прикладного мовознавства Львівського національного університету імені Івана Франка
(м. Львів, Україна)*

Розглянуто тривалу співпрацю Лесі Українки з Іваном Франком, із іншими представниками української галицької інтелігенції того часу, висвітлено львівський контекст творчого

становлення Лесі Українки, зокрема видання її перших творів і збірок поезій у Львові, охарактеризовано візити письменниці до міста Лева, її листування з багатьма знаними особистостями.

Ключові слова: поезія, збірки поезій, Львів, «Літературно-науковий вісник», листування, рецензія.

In the article is considered Lesya Ukrainka's long-term cooperation with Ivan Franko, and with other representatives of the Ukrainian Galician intelligentsia of that time. The Lviv context of Lesya Ukrainka's creative formation is covered, in particular the publication of her first works and collections of poetry in Lviv, the writer visits to Lviv .

Key words: poetry, poetry collections, Lviv, «Literary-scientific bulletin», correspondence, review.

Львівський контекст творчого зростання доньки Прометея є важливим аспектом в осягненні життєвої і творчої місії Лесі Українки. Співпраця з Іваном Франком, з іншими представниками тогочасної української інтелігенції Галичини, перебування за різних нагод у місті Лева вплинули на слово письменниці у всіх її зацікавленнях, зокрема й у різножанровій палітрі письменницького доробку, який і сучасному читачеві звучить актуально, рвйно, сильно.

Напевно, по-іншому склалася би доля Лесі Українки, якби не наставництво, сприяння у творчості Івана Франка – видавця та редактора, вимогливого критика перших творів і збірок поезій літераторки. Письменник відчув талант 13-літньої Лариси Косач, і вже у 1884 році читачі львівського журналу «Зоря» довідалися про Лесю Українку. Таким псевдонімом були підписані перші друковані вірші поетки – Конвалія» та «Сафо». Через рік у Львові надруковано збірку перекладів творів М. Гоголя, яку Лариса підготувала разом зі своїм братом Михайлом [4].

Поетичні твори Лесі Українки увійшли також до альманаху жіночої поезії «Перший вінок» (1887 р.), який у 1887 р. письменниці Олена Пчілка (мати Лесі Українки) та Наталія Кобринська за підтримки І. Франка видали теж у Львові («Русалка», «Любка», «Поле» («Літо краснеє минуло»)). З того часу вірші юної поетки періодично з'являлися на сторінках львівських видань, у яких працював І. Франко.

У «Зорі» надруковано такі твори Лесі Українки: «Пісня» («Чи є кращі між квітками», 1888), «Остання пісня Марії Стюарт» (1888), «Чого то часами, як сяду за діло» (1888); «Вони мене дражнили», «Чого так поблідли», «Як я про свою говорив вам печаль» (із Гайне Г., 1889), «Напровесні» (1889), «В'язень»

(1889), «Співець» (1889), «До натури» (1889), «Завітання» («Така її доля – образок з життя», 1889), «Святий вечір!» (1889); «Ға» (із циклу «Сім струн», 1891), «В небі місяць зіходить смутний» (1891), «Якщо прийде журба» (1891), «До мого фортепіано» (1892), «Стояла я і слухала весну» (1894), оповідання «Жаль» (1894). Надруковано також її переклад уривку поеми А. Міцкевича «Конрад Валенрод» – «Вілія, що наші струмочки приймає...» (1887).

У 1891 р. Леся Українка разом з матір'ю поїхали на лікування до Відня. Зупинились на деякий час у Львові, де зустрілися з І. Франком. Леся Українка особисто познайомилася з Михайлом Павликом, письменником, активним громадським діячем, побратимом Івана Франка. Згодом про свої враження від спілкування з Лесею Українкою М. Павлик написав у листі до М. Драгоманова (брата Олени Пчілки): *«...Леся так просто ошоломила мене своїм образуванням та тонким розумом. Я думав, що вона тільки в крузі своїх поезій, аж воно далеко не так. На свій вік це геніальна жінка ... Ми говорили з нею дуже довго, і в кожному її слові я бачив розум та глибоке розуміння поезії, освіти й людського життя».*

У журналі «Народ» (з 1891 р.), редактором якого був М. Павлик, Леся Українка радо погодилася друкувати свої твори, адже «єсть все таки єдина часопись на українській мові, де можлива одкрита розмова про наші громадські питання та подавання фактів з життя нашого люду, незалежно від всякої «тонкої політики», без огляду на різних «іх благородій» (чи там «всечесних» та «високодостойних» або «найясніших»), діло не в словах – се як до краю! Коли згине «Народ», то хто знає, як довго прийдеться ждати до нової часописі, та тинятися по різних «чужих хатах»; вже ж тяжче заснувати нову газету, ніж підтримувати давнішу (Леся Українка, «Лист на Україну до товаришів» з проханням матеріальної підтримки для часопису (1895)) [4].

Саме у Львові у 1893 році, у друкарні Наукового товариства імені Шевченка побачила світ перша збірка поезій Лесі Українки – «На крилах пісень». Одразу на сторінках «Зорі» з'явилася схвальна рецензія Івана Франка, а також Осипа Маковея (опублікована в «Народній часописі», 1893 р.). Безпосередню участь у редагуванні збірки брав Іван Франко. Леся Українка називала його своїм учителем і товаришем. З листів письменниці довідуємося про її особливе ставлення до

професійної, творчої опіки І. Франка: «Тепер мені зостається перепросити Вас за прийдешні клопоти та подякувати за добру волю, з якою Ви беретесь мені помагати вийти на світ з моїми піснями...». Леся Українка прислухалася до порад Івана Франка – не залишила порожніх карток у збірці, не ділила вірші на групи, внесла мовно-стилістичні правки.

У Львові твори Лесі Українки з'являлися на сторінках ще одного Франкового видання – у часописі «Життя і слово». «Купала на Волині. Етнографічні матеріали», «Притча про чотири перстені», «Грішниця», «Хвилини розпачу», «О знаю я, багато ще промчить», «Fiat pox!», «На вічну пам'ять листочкові, спаленому приятельською рукою в непевні часи», «Слово, чому ти не твердая криця», «Давня казка», а також переклади з Моріса Верна «Євангеліє» та «Історія і релігія жидів» – надруковані у цьому виданні у 1894 р.

У 1898 році І. Франко стає головним редактором «Літературно-наукового вісника». Саме на сторінках цього видання друкує свою статтю про письменницю під назвою «Леся Українка». У цій статті І. Франко називає її «одиноким мужчиною на всю соборну Україну». Її талант, ідейність писання, індивідуальність стилю, чуття поезії особливі, адже «вона перша і одинока вміє опанувати широку скелю почувань, від тихого суму до скаженої розпуки і мужнього, гордого прокляття, що є природною реакцією проти холодної зневіри».

А через рік (у 1899 р.) у Львові виходить друга збірка віршів Лесі Українки – «Думи і мрії», укладати та редагувати яку, окрім І. Франка, допомагав ще один львівський учений, етнограф-фольклорист, громадський діяч Володимир Гнатюк (одноліток Лесі Українки).

На думку буковинського письменника Осипа Маковея, незважаючи на критику та скрупульозне редагування творів молодих поетів, І. Франко допомагав виявити творчий потенціал початківців як ніхто інший. Свідчить про це антологія української лірики від смерті Тараса Шевченка «Акорди», яку письменник підготував до друку у 1903 році. Серед багатьох творів цікавих і невідомих сьогодні авторів, що увійшли до видання, натрапляємо на вірші Лесі Українки: «Contra spem spero», «Горить моє серце», «Тиша в морі», «Останні квіти», «Хотіла-б я уплисти за водою», «Жидівська мелодія», «Зимова ніч на чужині», «Ein Lied ohne Klang».

Цього ж року у Літературно-науковому віснику надруковано цикл «Осінні співи» («До Lady L. W» («Ти, як осінь,

умреш, розіллешся слізьми»), Осінь («Рветься осінь руками кривавими»), «Осінні квітки», «Плач Єремії»), а також переклади творів Генріха Гейне.

Леся Українка неодноразово була у Львові. У 1901 р., коли їхала до Чернівців, зупинялася в готелі «Центральному» (пр. Свободи, 11). Звідси надіслала лист до матері (9 (22) квітня 1901 р. Перебувала письменниця у княжому місті і в жовтні 1902 р. (лист до матері від 10 (23) жовтня 1902 р.), гостювала у Франків, у їхньому новому помешканні. Востаннє Леся Українка була у Львові у 1903 р.

Зі Львовом пов'язана ще одна сторінка життя та творчості Лесі Українки – її фольклористична діяльність. Участь в етнографічно-фольклористичній експедиції для записування мелодій українських дум, яку організувала у 1908 р. разом зі своїм чоловіком Климентом Квіткою Леся Українка брав ще один львів'янин – відомий український етнограф, фольклорист, композитор, музикознавець, дійсний член Товариства імені Шевченка у Львові Філарет Колеса. Саме він розшифрував мелодії з валиків для фонографа та опублікував їх у своїй книзі «Мелодії українських народних дум» (Львів, 1913). У листі до фольклориста Леся Українка від себе і свого чоловіка висловила подяку за надіслане їм видання мелодій, а ще зазначила: «Тепер уже справді можна сказати: «Наша пісня, наша дума не вмере, не загине!». Честь Вам і дяка за Ваші труди!» [9].

У 1911 р. Лесю Українку обрали членом Товариства прихильників української літератури, науки і штуки у Львові. На засіданні був присутній Іван Франко. У 1913 р. письменниця підготувала і надіслала до ювілейного збірника на честь 40-річчя письменницької діяльності І. Франка свій «Триптих» (казку «Про велета», поезію «Що дасть нам силу» та легенду «Орфееве чудо»). Збірник «Привіт І. Франкові в сорокаліття його письменницької праці. 1874 – 1914» вийшов у Львові у 1916 р.

Незважаючи на таку тісну співпрацю з львівськими ученими, громадськими діячами, на пропозицію Михайла Павлика переїхати жити в Галичину, Леся Українка, віддана мрії бути вільною у своїй творчості, відповіла відмовою від будь-якої політичної діяльності: «...Я не можу, не сила моя скинутися того, чого досі не скинула при гірших умовах. Тоді треба скинутись мені і моєї поезії, моїх найщиріших слів, бо вимовляти і ставити їх на папері, скинувшись того діла, на яке вони кличуть інших, мені буде сором» (Березень, 1903).

Про перебування Лесі Українки у Львові сьогодні нагадують меморіальні таблиці (на будинку Наукового Товариства імені Шевченка та на фасаді театру ім. Марії Заньковецької), встановлені у 1971 р. до 100-річчя письменниці. Біля школи на вул. Караджича зустрічає львів'ян пам'ятник письменниці (скульптор Л. Біганич, архітектор В. Блюсук). У Львівському національному університеті імені Івана Франка працювали найвизначніші дослідники життя та творчості Лесі Українки – Леоніла Міщенко (1922 – 2004) та Іван Денисюк (1924 – 2009) [1; 6; 7].

Література

1. Денисюк І., Скрипка Т. Дворянське гніздо Косачів. Львів: Академічний експрес, 1999. 263 с.
2. Леся Українка: сюжети з життя в ілюстраціях і документах: фотокнига. Київ: Спалах, 2001. 168 с.
3. Леся Українка і сучасність: збірник наукових праць: до 130-річчя від дня народж. Лесі Українки / редкол.: М. Жулинський, М. Сулима, Л. Скупейко [та ін.]. Луцьк: Волинська обл. друк., 2003. 444 с.
4. Леся Українка. Енциклопедія життя і творчості : офіц. веб-сайт. URL: <https://www.l-ukrainka.name/> (дата звернення: 2.02.2021).
5. Листи так довго йдуть... : знадоби архіву Лесі Українки в Слов'янській бібліотеці у Празі. / Упоряд. С. Кочерга. Київ : Просвіта, 2003. 308 с.
6. Міщенко Л. Леся Українка в літературному житті. Київ, 1964. 164 с.
7. Міщенко, Л. Леся Українка: посібник для вчителя. Київ : Рад. школа, 1986. 304 с.
8. Мороз, М. Літопис життя та творчості Лесі Українки. Київ: Наук. думка, 1992. 630 с.
9. Шутак О. Філарет колесса – дослідник українських народних дум. *Родина Колессів у духовному та культурному житті України кінця XIX – XX ст.* : зб. наук. праць. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2005. Вип. 5. С. 101–107.